

Motion till riksdagen 2019/20:586

av **Hanna Gunnarsson m.fl. (V)**

Försvarsmaktens ansvar för saneringen av Vättern och andra övningsområden

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppdra åt Försvarsmakten att ta fram en handlingsplan för att minska föroreningen av Vättern orsakad av militära övningar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillse att en sanering av Vätterns botten sker, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör uppdra åt berörda myndigheter att ta fram en långsiktig behovs- och kostnadsanalys för sanering av Försvarsmaktens samtliga nuvarande och tidigare skjut- och övningsfält samt Fortifikationsverkets områden vad gäller både odetonerad ammunition och miljöföroreningar och tillkännager detta för regeringen.

Ammunitionen i Vättern

År 2015 antog FN:s generalförsamling Agenda 2030 som innehåller 17 mål för en global hållbar utveckling – målsättningar Sverige sagt sig vilja vara ledande i att genomföra. Det sjätte målet handlar om att säkerställa tillgången till och en hållbar förvaltning av vatten och sanitet för alla. Vikten av tillgång till rent dricksvatten lyfts också fram i den nationella livsmedelsstrategin som antogs av riksdagen 2017.

Vättern är Sveriges näst största sjö och i dag en viktig dricksvattentäkt för ca 280 000 personer med ett mål om att utöka för fler personer och större områden framöver. Sjön utgör med sin unika miljö och sitt säregna ekosystem ett viktigt Natura 2000-område. Vättern används också av Försvarsmakten som övnings- och testområde. Man har i dagsläget tillstånd för 30 skjutdagar och 69 000 skott per år, en markant ökning från tidigare tillåtna nivåer. Redan de tidigare tillåtna nivåerna hade en negativ inverkan på miljön i form av föroreningar m.m. Försvarsmakten måste kunna öva, men vi anser

att övningarna i och vid Vättern behöver begränsas. Det behöver således finnas en balans mellan försvarets intressen av att öva och de miljöintressen och behov av att säkra rent dricksvatten som finns.

Det svenska försvaret har en historia av att göra sig av med gammal ammunition på numera otillåtna sätt och under 1900-talet dumpades ammunition på en rad platser i hav och sjöar runt om i Sverige. Försvarmakten bedömer själv den totala mängden till 6 500 ton. Det inkluderar även Vättern. Exempelvis användes Hästholmen nära Ödeshög som sänkningsplats för instabil ammunition under hela 1950-talet. I dag dumpas inte längre ammunition på samma vis. Dagens övningar innebär dock att stora mängder ammunition hamnar i sjöar som Vättern samtidigt som den gamla ammunitionen ligger kvar. Samövningar med internationella förband innebär också att okänd ammunition kan spridas i området. Vättern används dessutom som plats för utbildning av Försvarmaktens piloter, s.k. skolflygning, vilket ytterligare utgör en påfrestning för den omgivande miljön, både vad gäller buller och föroreningar.

Vätternvårdsförbundets rapport 123, Metaller i Vätterns avrinningsområde (2015), konstaterar svårigheterna i att beräkna utsläppen från den ammunition som hamnar i vattnet. Tydligt är dock att metallen efter en tid korroderar, vilket medför utsläpp av exempelvis bly och andra tungmetaller. Det finns redan i dag ett problem med att Vätterns fiskar bär på förhöjda halter av miljögifter och gamla granater, minor och andra ammunitionseffekter utgör dessutom en säkerhetsrisk för dykare och andra som rör sig i området.

SMHI konstaterar att det i framtiden troligtvis kommer att bli vanligare med låga vattenflöden och låga grundvattennivåer i södra Sverige som en följd av ökad temperatur och avdunstning samt längre växtsäsong. En förväntad utveckling med extrema klimathändelser gör behovet av att värna både grund- och ytvattentillgångar särskilt tydligt. I Naturvårdsverkets årliga uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2018 beskrivs hur klimatförändringar förväntas medföra ett ökat problem med perioder av vattenbrist i delar av Sverige. Samtidigt konstateras att miljökvalitetsmålet Grundvatten av god kvalitet inte kommer att uppnås. Problemet är påtagligt för många kommuner som redan har eller riskerar att få problem med sitt dricksvatten. Det finns därför långtgående planer på att Vättern i framtiden ska försörja ytterligare ett stort område och många människor med dricksvatten. Med sådana framtidsutsikter är det om möjligt ännu viktigare att värna en så viktig dricksvattentäkt som Vättern.

Försvarmakten ska ges goda förutsättningar att öva, det är centralt för att upprätthålla en god operativ förmåga. Samtidigt finns det inga skäl till att Försvarmakten inte bör ta största möjliga hänsyn till klimat och miljö. Även Försvarmakten ska verka för att de antagna miljömålen nås. Vänsterpartiet har redan tidigare ställt krav på en sanering av Vätterns botten i motionen Försvarmakten, klimat och miljö (2018/19:1761). Försvarsutskottet menar i sitt betänkande 2018/19:FöU9 att de åtgärder som redan görs är tillräckliga. Vänsterpartiet håller inte med: Åtgärderna för att sanera Vättern måste intensifieras. Även om kostnaderna är svårberäknade och de troligtvis kommer att bli höga är rent dricksvatten ett högprioriterat samhällsintresse. Det är därför angeläget att en plan för sanering tas fram.

Mot bakgrund av detta anser Vänsterpartiet att det är av stor vikt att föroreningen av Vättern som orsakas av militära övningar upphör och att en sanering av Vätterns botten av gammal ammunition m.m. sker.

Regeringen bör uppdra åt Försvarsmakten att ta fram en handlingsplan för att minska föroreningen av Vättern orsakad av militära övningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Avslutningsvis bör regeringen även tillse att en sanering av Vätterns botten sker. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Andra skjutfält

Försvarsmaktens klimat- och miljöarbete har förbättrats avsevärt jämfört med bara ett par årtionden tillbaka. Militära övningar innebär alltid en miljöpåverkan, men idag tas ett betydligt större ansvar för de avtryck som görs. Det finns till och med exempel på när Försvarsmaktens verksamhet kan bidra till en positiv utveckling, som den positiva effekten på den biologiska mångfalden som kan uppstå på militära övnings- och skjutfält som sköts på rätt sätt av kunniga miljövårdare. Men övningsverksamheten ger även tydliga negativa effekter. Förutom det buller och de fysiska hinder som uppstår medför skjutningar och sprängningar föroreningar. Även brandsläckningsskum och spill från drivmedel medför negativ miljöpåverkan. Odetonerad ammunition innebär en risk för både liv och hälsa för djur och människor och vid de senaste årens skogsbränder har det flera gånger uppstått situationer där släckningsarbetet försvårats på grund av just odetonerad ammunition.

Enligt Riksrevisionens rapport Statens förorenade områden (RiR 2016:25) disponerar Försvarsmakten idag nära 2 200 potentiellt förorenade områden. Ca 184 000 hektar mark utgörs av aktiva övnings- och skjutfält och ytterligare ca 15 000 hektar är under avveckling. Detta är arealer som ofta innehåller både stora mängder odetonerad ammunition och miljöföroreningar.

Att grundligt sanera samtliga skjut- och övningsfält skulle sannolikt medföra mycket stora kostnader och behöva göras under lång tid. Enligt miljöbalken är det Försvarsmakten som själva ansvarar för att ta hand om de föroreningar man förorsakat. Det är dock fastslaget att det ska ske i den utsträckning som myndighetens resurser medger. I Riksrevisionens rapport Statens förorenade områden (RiR 2016:25) framkommer att varken Fortifikationsverket eller generalläkaren anser att Försvarsmakten har tillräckliga resurser för saneringar. Försvarsmakten har för åren 2016–2023 gjort avsättningar med sammanlagt 140 mnkr för framtida utgifter för sanering av förorenade områden. Avsättningen är dock gjord utifrån myndighetens egna prioriteringar, inte utifrån det faktiska saneringsbehovet. För att kunna skaffa sig en översikt över de reella behoven är det därför nödvändigt med en genomgripande behovs- och kostnadsanalys.

Regeringen bör uppdra åt berörda myndigheter att ta fram en långsiktig behovs- och kostnadsanalys för sanering av Försvarsmaktens samtliga nuvarande och tidigare skjut- och övningsfält samt Fortifikationsverkets områden både vad gäller odetonerad ammunition och miljöföroreningar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För vidare läsning om Vänsterpartiets klimat- och miljöpolitik på försvarsområdet, se motionen Försvarsmakten, klimat och miljö 2018/19:1761.

Hanna Gunnarsson (V)

Lorena Delgado Varas (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Yasmine Posio (V)

Håkan Svenneling (V)

Jens Holm (V)

Birger Lahti (V)

Elin Segerlind (V)

Jessica Thunander (V)